

H. P. Hanssen

og

Historisk samfund for Sønderjylland.

Af H. Lausten-Thomsen.
Ved årsmødet 30. maj 1937.

Da »Historisk samfund for Sønderjylland« holdt sit årsmøde ifjor på Rødding, var dets formand ikke til stede: H. P. Hanssen lå syg i sit hjem; men hans tanker var hos os. Bilen holdt foran døren, selv ventede og håbede han til det sidste, at det skulde blive ham muligt at komme til mødet. Han følte kræfterne svigte og ønskede ikke mere at være formand. Historisk samfund udnævnte H. P. Hanssen til æresformand og sendte telegrafisk hilsen og tak. Tirsdag modtog jeg H. P. Hanssens svar, tak og gode ønsker, og natten imellem tirsdag og onsdag den 26. og 27. maj 1936 lukkede han sine øjne. Nogle af hans sidste tanker gik til Historisk samfund, vi fik i mange år lov til at lade dets arbejde foregå under hans ledelse og virksomme medhu.

Fra sin ungdom havde historien H. P. Hanssens interesse. Det hang vel fra først sammen med, at hans tidlige barndom levedes i skæret af historiske begivenheder. Han mente at mindes kanonernes drøn fra Dybbøl, overgangen til als 29. juli 1864 var det æmne, han atter og atter hørte om. Hvorledes havde den været mulig? H. P. Hanssen voksede op i drøftelsen af sognets og landsdelens store begivenheder.

»Mangen stille Sommeraften har jeg senere vandret ene i de samme Skove ved Allsund. Over det roligt glidende spejlblanke Vand har jeg Gang efter Gang tydeligt hørt Kølleslagene, naar Skovfogden paa Arnkiel flyttede sine Køer og slog Tøjrepælene i Jorden, og undret mig over, at Hundreder af preussiske Pionerer efter Krigens Genoptagelse Nat efter Nat har kunnet arbejde med Hammer, Sav og Økse, med Spade og

Hakke her ved denne Strand, uden at Danskerne hinsides Sundet anede Uraad. Talte jeg med mine Venner, Fisker-æ om det, havde de kun én Forklaring: Forræderi! Saa ufattelige var disse Begivenheder for alle dem, der havde været Øren- og Øjenvidner til dem«.

Det er første historiske oplevelse. Så kommer opholdet hos Jep Fink på Bygebjerg, hvor H. P. Hanssen møder Sakse og Snorre Sturlesøn i Grundtvigs oversættelse, og Lorenz Birkedals undervisning i historie i Hejls friskole. Deltagelse i Skamlingsbankemøder, Mørk Hansens bog om »Sønderjydernes Kamp for Modersmaalet« og Allens »Det danske Sprogs Historie i Sønderjylland« får betydning for den unge mands udvikling.

Historisk læsning spiller en rolle for H. P. Hanssen i hans unge år. Han fortæller, at han, medens han var landvæsens-elev hos Wolff i Gammelgab, imponerede denne ved at læse Roms historie. Da H. P. Hanssen 1881 kom til Askov, var det med det faste forsæt i sin fritid at studere Sønderjyllands historie fra 1830 opad. Det er ret betegnende, at H. P. Hanssen udtrykker sig således i sit »Et Tilbageblik«. For i virkelighed er det historien fra 1830 og til vor tid, der har fanget hans interesse. Den er for ham en praktisk udrustning, i langt højere grad, end den er en videnskab. Han bruger billeder fra Danmarks gamle historie, citerer vers om Niels Ebbesen, hvor tit har han ikke brugt ordene fra P. Hanssens Skamlingsbankesang:

»En grænsevagt, som ikke segner
og giver fejgt sin post til pris.
En kæmpeslægt, som ætten regner
fra Ebbesen på Nørreris«.

Dette og mange lignende vers vil i mange sønderjydere øren, så længe vi lever, bevare klang fra H. P. Hanssens tunge.

Der var ikke saa lidt romantik i H. P. Hanssens forhold til den ældre historie, han henter billeder og lignelser fra den og bruger dem i sin agitation. Hvad han læser af historien,

eller hvad han elsker i digtningens verden, tager han med i den tale, der i hans mund bliver til dåd. Men Sønderjyllands historie i det sidste århundrede er den nødvendige forudsætning for hans gerning. Den må han kende nøje, om han vil røgte sit kald. Derfor får forbindelsen med A. D. Jørgensen så stor betydning for ham.

I april 1887 rejste H. P. Hanssen til København for at høre forelæsninger, og i juni-juli-heftet af N. Neergaards »Tilskueren« findes en afhandling af ham om »De nationale forhold i Sønderjylland«, rent udvortes set var det nok den, der fik A. D. Jørgensen til at bede H. P. Hanssen besøge sig. Dette besøg førte til et venskab, der har fået den største betydning for H. P. Hanssen og for »Historisk samfund«. H. P. Hanssen siger selv, at han følte sig som A. D. Jørgensens elev: »Vi var i høj grad samstemte Naturer. Ingen af mine Lærere har før eller senere staaet mig nærmere eller øvet større Indflydelse paa mig«. Han førte i en halv snes år en livlig brevveksling med rigsarkivaren, og i andet bind af sine minder har han skrevet: »I 1888 drejer Korrespondancen sig mest om Startningen af »Sønderjydske Aarbøger«, hvoraf jeg vel var den ansvarshavende, men A. D. Jørgensen uden at træde frem for Offentligheden den altid virksomme indflydelsesrige Medredaktør. Efter hans Død traadte to unge Historikere, Dr. Mackeprang og Dr. Aage Friis i hans Sted ind som kongerigske Medredaktører af »Sønderjydske Aarbøger«.

Ved A. D. Jørgensens død skrev H. P. Hanssen i »Sprogforeningens almanak«: »Han var selv i sin videnskabelige Gjerning aktiv Deltager i vor nationale Kamp. Fra sin første Fremtræden som Historiker, da han klarlagde Danmarks gamle Sydgrænse, indtil den efter hans Død i et berømt engelsk Tidsskrift offentliggjorte Afhandling, hvorved han tilbageviste Slesvigholstenernes sidste Anmasselse, har han utrættelig hævdet vor historiske, nationale og politiske Ret. Og samtidig har han paa én Gang været den store Vaabensmed, der i rastløst Arbejde fyldte vort Rustkammer med blanke Vaaben, og

den vise Raadgiver, til hvem vi aldrig henvendte os forgæves om et godt Raad«.

Hvor uomtvistelig rigtigt dette er, så tegner det mindst lige saa meget H. P. Hanssen som A. D. Jørgensen. Det er nationalpolitikeren, der taler om historien. For H. P. Hanssen blev historien altid ved at være livets og dagens tjener. Naturligvis var dens mål at finde sandheden om fortids tildragelser og skabe forståelse af deres sammenhæng; men helt levende blev historien først for ham ved at sættes i forhold til og blive en indsats i dagens dåd. Historiens sandhed blev rustkammeret for ham, dens enkeltheder til blanke våben i dagens tjeneste.

Første bind af »Sønderjydske Aarbøger« kom 1889, »ulgivne af H. P. Hanssen-Nørremølle, Gustav Johannsen og P. Skau«, men den første store afhandling om »Gråstens ældre historie« er af A. D. Jørgensen; 1902 afløses Gustav Johannsens navn på titelbladet af Nikolaj Andersens, 1913 staar endnu de tre samme navne; men på årgangen 1914, der først udsendes i 1923, står H. P. Hanssen som eneudgiver. Fra 1923 blev »Sønderjydske Årbøger« udgivet af »Historisk samfund for Sønderjylland«; men H. P. Hanssens navn stod på dem indtil 1928. Fra 1889—1928, i 40 år var H. P. Hanssen eneudgiver eller medudgiver af »Sønderjydske Aarbøger«, initiativet i deres ledelse, ansvarshavende, manden, der bar værket. I 1895 blev tidsskriftet beslagnagt, og H. P. Hanssen blev dømt for »grov uorden«, fordi han havde brugt ordene »sønderjydske« og »Sønderjylland«. Næste år blev dog beslagnæggelsen ophævet og redaktøren frikendt ved landsretsdom. I årenes løb skrev H. P. Hanssen 29 afhandlinger i årbøgerne, og da genforeningen havde åbnet mulighed for at lade dem udgå i ny form og fra et »Historisk samfund« i lighed med det øvrige lands historiske amtssamfund, var det H. P. Hanssen, der tog initiativet til dannelsen af »Historisk samfund for Sønderjylland«.

Sammen med P. Eliassen og Thade Petersen indbød han 120 interesserede mænd til et møde på »Folkehjem«, og her

dannedes »Historisk samfund for Sønderjylland« den 19. december 1922 med H. P. Hanssen som selvskreven formand. Dets første opråb begynder:

»Det land, vi bor i, er vort. Vore fædre har levet her før os, i tusinder af år. De har ryddet de endeløse skove og vendt hver fure på vore marker. De har banet de gamle veje og rejst de hundreder af Kæmpehøje. De har trukket skellet mellem sysler, herreder, sogne og byer og mellem deres og naboens mark. Og når fjenden kom i landet, led og stred de for at værne om det.«

Disse sætninger er ikke forment af Hanssen, men af Thade Petersen, men Hanssens navn står under dem som Historisk samfunds formands, og det er hans tanke, hans indstilling, der præger dem: det gamle, det overleverede, der er værnet og værd at værne, hvad det end koster. I 13 år var H. P. Hanssen så formand for »Historisk samfund«, både af navn og af gavn; han gav ved dets årsmøde i Gram i 1926 et kort udsyn over, hvad han holdt for »Historisk samfunds« opgaver. Han begyndte med at omtale det historiske arbejde, der udføres ud fra Kiels universitet. »Siden genforeningen er der udkommet en række betydelige værker af v. Hedemann-Heespen, professor Otto Brandt, professor Scheel, alle værker af højvidenskabelig rang og ofte præget af en objektivitet og fordomsfrihed, som vi ikke tidligere har iagttaget på tysk side«. Deroverfor nævnte H. P. Hanssen arbejder af Åge Friis, Hjelholt, la Cour og Caroline Emilie Andersen. »Selv om disse er betydelige værker, er vi dog ved at miste overtaget. Hvad kan der gøres fra »Historisk samfunds« side?

Det er en nødvendighed, at vi får flere midler at råde over, så vi kan udvide vore indsamlinger af optegnelser og breve, ved foredrag vække sansen for Sønderjyllands historie og udbrede »Sønderjydske Aarbøger« og »Sønderjydske Maa-nedsskrift«. Derefter talte H. P. Hanssen om landsarkivets oprettelse og fortsatte:

»Professor Otto Brandt har skrevet en kortfattet, klar frem-

stilling af Slesvig-Holstens historie. Vi vil udtale det bestemte ønske, at en dansk historiker nu vil føle sig forpligtet til at tage den opgave op at skrive en lignende ud fra danske synspunkter.

I »Sønderjydske Aarbøger« er stoffet ofte noget tilfældigt. Vi må mere over til at søge en systematisk bearbejdelse af Sønderjyllands historie, biografier, særlige afsnit, stille yngre forskere bestemte opgaver og derved rejse interessen.

Dernæst må vi søge at få de kyndige historikere til nøje at følge den tyske litteratur, så vi kan bringe videnskabeligt set grundige, uangribelige kritiske anmeldelser ....«

Så stærkt var H. P. Hanssen optaget af enkelthederne, så vågent var hans initiativ paa sønderjydske histories område, så varmt var hans sind for »Historisk samfund«, og så trofast var han imod os til sin sidste levedag.

Der er grund til endnu at pege på, hvad han talte om for 11 år siden, al årsag til, at vi vedblivende lader hans ild lue i vort arbejde, til at vi omsætter hans planer i virkelighed, til at vi går videre ud ad de veje, der var hans, imod nye mål, det ikke blev ham forundt at se.

Skønt mere blev ham forundt end de fleste. Hans ånds styrke banede veje, hvorad vi nåede hans ungdoms mål.

H. P. Hanssens syssel med historiske emner, hans virksomhed i »Sønderjydske Aarbøger«, hans ledelse af »Historisk samfund« fylder kun få blade i hans livsbog; men disse blade fortæller om det, der var æggende, livgivende, ledende i vort arbejde. I det betød han overmåde meget, og der er intet menneske, vi har så stor grund til at mindes med ære og tak som vor æresformand, vor mangeårige formand H. P. Hanssen.

Som historiegranskning og historieskrivning kun fylder lidt i H. P. Hanssens liv i sammenligning med hans egen øvrige historiske gerning, med den historie, han skabte ved sit ord og sin dåd, så er »Historisk samfund« kun én af de foreninger, han skabte; så er vor hyldest til hans minde kun en enkelttone i det kor, der vil slå op imod hans navn, så længe der lever

danske mennesker. Sønderjyder i tusindvis har grund til at takke ham for personligt råd, hele folket for et langt og ærefuldt livs danske gerning.

I den tak stemmer vi også med. Ære være H. P. Hanssens minde! —
